

Konya Vilayeti Sancak Merkezlerinde Eğitim Veren Darülmualiminler

Darulmuallimin In The Sanjak Centers Of Konya Provincial

Seyit TAŞER*

ÖZET

Osmanlı Devleti'nde öğretmen yetiştiren kurum olarak, "Darülmualimin", İstanbul'da 1848 senesinde açılmış ve rüşdiye mekteplerine öğretmen yetiştirmişti. 1868 yılında sibyan şubesi ile eğitim faaliyetini sürdüren Darülmualimin ve 1870 senesinde İstanbul'da ilk defa olarak kurulan "Darülmualimat", Osmanlı Devleti'nin çeşitli coğrafyalarına yayılmıştı. Öncelikle vilayet merkezlerinde açılan bu kurumlar zamanla sancak merkezlerinde de eğitim vermeye başladı.

Konya vilayeti merkezinde, 1875 senesinde darülmualimin, 1915 senesinde de darülmualimat açılmıştır. Konya Vilayeti'nin merkez sancağı olan Konya dışında, sancak merkezlerinde de darülmualimin açıldığı tarihî vesikalardan anlaşılmaktadır.

Bu sancak merkezleri içerisinde; Hamidabad, Teke ve Niğde yer almaktadır. Açılan darülmualiminler hakkında, Konya tarihi veya Konya'da eğitim konusunda yapılan çalışmalarda ayrıntılı bir bilgi bulunmamaktadır. Konya'da sancak merkezlerindeki darülmualiminler 1319 (M.1903) senesinde kurulmuştur. Çalışmamızda, Hamidabad, Teke ve Niğde sancaklarında kurulan darülmualiminlerin açılışı, muallimleri ve bu okullar için hazırlanan maarif programına yer verilmiştir.

ANAHTAR KELİMELELER

Konya Sancakları, Hamidabad, Teke, Niğde, Darülmualimin

ABSTRACT

Darülmualimin, male teacher training institution, was opened in İstanbul in 1848. This institution was preparing male teachers for rüşdiye schools. Darülmualimin has branches such as, ibtidâîye, rüşdiye and âliye. In the year 1868, branch of ibtidâîye was set up.

Darülmualimat, female teacher training institution, was established in İstanbul in 1870. Darülmualimin and darülmualimat spread in various regions in the Ottoman State. These institutions was opened first in the provincial center, and than in the sanjaks. Darülmualimin was opened in 1875 and darülmualimat in 1915 in Konya. Except that, the

* Arş.Gör., Selçuk Üniversitesi Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Sosyal Bilgiler Eğitimi ABD.

Konya provincial centre, in sanjaks was also opened Darümuallimin. This information is taken from historical archives. These sanjak centers Hamidabad, Teke and Niğde are. There is no detailed about the Darümuallimins in historical and educational books related to Konya. Darümuallimins in sanjaks centers were opened in 1903. Our study includes the teachers and establishing of these institutions. We also examined the educational projects and aims of these schools.

•

KEY WORDS

Sanjaks of Konya, Hamidabad, Teke, Niğde, Darümuallimin

Giriş

Tanımlar ve Amaç

Darülmuallimin: Osmanlı Devleti'nde erkek öğretmen yetiştiren kurumlara verilmiş olan ad.

Rüşdiye Mektepleri: Osmanlı Devleti'nde Tanzimat döneminde açılan ve sıbyan mekteplerinin üstünde yer alan eğitim kurumu.

İbtidâî mektepleri: Günümüz ilkokullarının ve tarihte sıbyan mekteplerinin muadili.

İdadiye Mektepleri: Tedrisat-ı tâliye sınıfında ve günümüz ilköğretim ikinci kademesini ve liseyi içeren kurum.

Darülmuallimat: Osmanlı Devleti'nde bayan öğretmen yetiştiren kurumların adı.

Darülmuallimin ilk açıldığı 1848 senesinde rüşdiye mekteplerine muallim yetiştirdi. 1868'de ibtidâî mekteplerine muallim yetiştirmek üzere bir şubesi daha tesis edildi ve daha sonra idadiye mekteplerine öğretmen temin etmek üzere âli şubesi de kuruldu. Darülmuallimat da yine 1870'de inas rüşdiyeleri ve ibtidâî mekteplere öğretmen yetiştirmek amacıyla eğitim tarihimizdeki yerini aldı.

Sancak merkezlerinde kurulan Darülmualliminler de ibtidâî mekteplerine öğretmen yetiştirmek üzere tesis edildiler. Bu eğitim kurumlarında iki senelik bir eğitimden geçen öğrencilere devam kayd-ı şartıyla şahadetname verildi.

Çalışmamızda, Konya Vilayeti sancak merkezlerinde kurulan Darülmualliminler çerçevesinde eğitim tarihimize ilişkin bazı hususların tespiti hedefledik ve bu hususlara aşağıda maddeler halinde yer verdik.

- Tedrisat-ı âliye sınıfında yer alan darülmualliminlerin taşra merkezlerinde açılmış olmasının eğitim tarihimizde önemli bir yeri vardır. Zirâ medreseler haricinde ve sıbyan ile rüşdiye mekteplerinin seviye olarak üstünde olan bu kurumların tanıtılması ve eğitim yapılarına yer verilmesi, genel çerçevede Osmanlı Devleti eğitim yapısı ile ilgili genel bir kanaat oluşturacaktır.

- Öğretmen yetiştiren kurumların sancak merkezlerinde açılmış olmasına vurgu yapmak suretiyle, darümualliminlerin geniş bir yayılma sahasının olduğu göstermek istedik.
- Konya vilayeti sancak merkezlerinde kurulan Darümuallimin çerçevesinde, taşrada bulunan bu tür kurumların öğretim heyeti, öğrencileri, sınavları ve programları hakkında genel bir bilgi oluşabilir. Darümualliminlerin öğretim elemanlarının nereden ve nasıl temin edilmiş olduğuna ilişkin bilgiler, bu kurumlarda eğitimin nasıl işlediğini göstermesi bakımından önem arz etmektedir.
- Hamidabad, Niğde ve Teke'nin tarihte Konya Vilayetine bağlı olması noktasından hareketle, sancak merkezlerinde öğretmen yetiştirme konusuna önem verildiği anlaşılmaktadır.
- Hamidabad Darümuallimini imtihan cetveli ile ilgili bir belgeye de çalışmamızda yer verdik. Bu belge, Hamidabad Darümuallimininde düzenlenen genel sınavlara ilişkin bir cetveldir. Bu sınav cetvelindeki bilgiler, günümüz harflerine çevrilmiş ve tablo halinde çalışmamıza eklenmiştir. Hamidabad Darümuallimini imtihan cetvelinde çeşitli bilgiler bulunmaktadır.
- Çalışmamızda, eğitim tarihine ilişkin tespitler yapılmak istenmiş ve bu tespitler ile eğitim tarihine ilişkin farkındalığın ortaya çıkması hedeflenmiştir. Özetle Konya Vilayeti sancak merkezlerinde eğitim vermiş olan darümualliminler tanıtılmıştır.

Eğitim tarihimizdeki modernleşme süreci ile, ibtidâî mekteplerinin sayıları artmış ve idadî ve sultanî gibi orta dereceli mektepler açılmıştır. Zamanla, ibtidâî mekteplerine öğretmen yetiştiren darümualliminler vilayet merkezlerinde hızla yayılmış, bu nedenle öğretmen ihtiyacının mahallinden temin edilmesine çalışılmıştır. Müstakil sancak merkezlerinde bulunan ibtidâîye mekteplerinde, öğretmen ihtiyacının karşılanması amacıyla kurulan darümualliminlerin sayısı zaman içerisinde artmış, öğretmenliğin uzmanlık isteyen bir meslek olduğu anlayışının yerleşmesi için çalışmalar devam etmiştir.

Sıbyan ve ibtidâî mekteplerine muallim yetiştirmek üzere diğer merkezlerde olduğu gibi, Konya merkezde de bir Darümuallimin eğitim vermekteydi. Bu okula 1317 (1899) senesinde yaklaşık seksen beş öğrenci devam ediyordu. Burada aynı zamanda, mevcut sıbyan mekteplerindeki muallimlere tedris usulü , (eğitim öğretim metotları) gösterilmek üzere, ayrıca bir derslik açılmıştı. Kon-

ya Darülmuallimini'ne iki sene devam ederek iyi bir tahsil görüp, okulu bitiren öğrenciye şadadname verilmişti. Fakat geçici bir süre devam edip, usul-ı tedris eğitimi alanlara sınav ile ehliyetname tevdi edilmişti¹.

1905-1908 senelerinde vilayet ve sancaklardaki Darülmualliminlerin sayısını gösteren verilere göre, Erzurum, Edirne, Adana, Ankara, Bitlis, Bağdat, Rodos, Bursa, Diyarbakır, Kastamonu, Konya, Niğde, Isparta, Antalya, Harput, Üsküp, Prizren, Musul, Manastır, Yanya, San'a, Van, Hakkari, Kudüs, Bingazi öğretmen yetiştiren kurumlara sahip merkezler arasındadır². Öncelikle vilayet merkezlerinde açılması planlanan Darülmualliminlerin sancak merkezlerine de yayılmış olduğu arşiv dökümanlarından anlaşılmaktadır.

Konya Vilayeti XX. yüzyılın başlarında beş sancağa sahip bulunuyordu. Bu sancaklar Konya, Teke, Hamidabad, Niğde ve Burdur'dur³. Teke sancağı günümüzde Antalya ; Hamidabad da Isparta olarak bilinmektedir. Hamidabad, Teke ve Niğde sancaklarında darülmuallimin eğitimi verildiğine dair arşiv vesikaları bulunmaktadır. Fakat bu vesikalarda Burdur ile ilgili bir kayda rastlanmamıştır.

1864 tarihli vilayet nizamnamesine göre, Konya Vilayeti Konya, İçel, Niğde, Isparta ve Teke Sancaklarından müteşekkildir⁴. Burada İçel Sancağı'nın da Konya'ya bağlı olduğu görülür. Fakat darülmualliminlerin taşraya yayılma sürecinde (XX. yüzyıl başlarında) İçel Sancağı'nın Konya Vilayetine ait olmadığı görülür⁵.

Yöntem

Çalışmamızda çoğunlukla Başbakanlık Osmanlı Arşiv'i belgelerinden istifade edildi. Bu doğrultuda, arşivde maarifle ilgili dosya ve belgeler tarandı. Taranan ve elde edilen konuyla ilgili belgeler, günümüz harflerine çevrilmek suretiyle çalışmamızda kullanıldı. Bu şekilde ortaya koyduğumuz çalışmada özellikle belgelerde ne tür bilgilerin olduğuna bakıldı. Başka bir taraftan, Hamidabad, Niğde ve Teke Darülmualliminleri hakkında telif eserlerde doğrudan ve açıklayıcı bir bilgi bulunmamaktadır. Bunun dışında, münferit olarak bir vilayetin* darülmuallimini ile ilgili eser ve yine başka bir vilayetin**

¹ Konya Vilayeti Salnamesi (KVS), 1317, s.67.

² Mehmet Ö. Alkan, *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Modernleşme Sürecinde Eğitim İstatistikleri*, T.C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü, Ankara, 2000, s.119-149.

³ KVS, 1317, s.106.

⁴ Vecihi Tönük, *Türkiye'de İdare Teşkilâtı*, İçişleri Bakanlığı Yay., Ankara, 1945, s.165.

⁵ Tönük, *age.*, s. 209.

* İbrahim Arslanoğlu, *Kastamonu Öğretmen Okulları (1884-1977)*, MEB., İstanbul, 1998.

darümuallimatı hakkında çalışmalar vardır. Genel olarak öğretmen yetiştiren kurumlarla ilgili çalışmalar da mevcuttur^{***}. Fakat mevcut eserlerden ziyade (mevcut eserlerle birlikte) darümualliminlerin daha özel bir alanına inildiği için vesikalara bakılmıştır.

Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi'nde maarifle ilgili doküman incelememiz çalışmamızın bir bölümünü teşkil eder. Burada, özellikle Niğde ve Teke Darümualliminleri ile ilgili bir kaydın olup olmadığına bakıldı. Konya Vilayeti Maarif Arşivi'nden yazma eserler kütüphanesine gelen tüm belgeler incelendi, fakat konuyla doğrudan ilgili bir kayda rastlanmadı.

1.Konya Sancaklarında Darümualliminlerin Açılışı

Konya Vilayeti'nin merkez sancağı olan Konya'da 1875'de darümuallimin açıldığı bilinmektedir.

Darümualliminlerin Konya'da sancak merkezlerinde açılması ise, eğitim öğretimle ilgili meselelerin görüşüldüğü ve bu konuda bir ıslaha ihtiyaç hissedildiği bir dönemde söz konusu edilmiştir.

Konya Valisi 1902 senesinde Konya'da eğitimin yaygınlaşması amacıyla hükümetten bazı taleplerde bulunmuştur. Öncelikle, Konya'da eğitim alanında yapılmak istenen gelişmeler için maddi ihtiyaçların da karşılanması istenmiştir. Valinin hükümetten talep ettiği hususların büyük bir kısmı eğitim konusunda ve özellikle darümualliminle ilgili olmuştur. Konya'daki darümualliminin geliştirilmesi, binasının tamiri, öğrenci sayısının artırılması gibi konulara değinilmiştir. Aynı zamanda, "liva merkezlerinde darümuallimin açılması" konusu da valinin hükümetten istedikleri arasında yer almıştır⁶. Bu isteklere hükümetten olumlu yanıt verildiği söylenilebilir. Zira bir sene sonra, Konya Vilayeti livalarında darümuallimin açıldığına dair bilgi arşiv vesikasında yer almaktadır.

Hamidabad Livası Maarif Müdürü'nün 3 Temmuz 1319 (16 Temmuz 1903) tarihinde Maarif Nezareti'ne gönderdiği yazıda Hamidabad'da açılan Darümualliminden bahsedilmiştir. Padişahın tahta çıkışının yıl dönümüne te-

** İsmail Çıpan, *Konya Kız Öğretmen Okulu*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Konya, 1998

*** Cemil Öztürk, *Atatürk Devri Öğretmen Yetiştirme Politikası*, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 1996 ; Hasan Ali Koçer, *Türkiye'de Öğretmen Yetiştirme Problemi (1848-1967)*, Yargıçoğlu Matbaası, Ankara, 1960

⁶ BOA.,(Başbakanlık Osmanlı Arşivi), Y.MTV, 234-142, 1320.C.21.

kabül eden bir günde, okulun binasının da tamamlanması üzerine, okulun resmi açılışının yapılacağı ifade edilmiştir⁷.

Konya Valisi Tevfik Bey, 16 Temmuz 1319 (29 Temmuz 1903) tarihinde Maarif Nezaretine eğitimle ilgili olarak bir yazı göndermiştir. Valinin, bakanlığa gönderdiği yazıda, vilayet dâhilindeki ibtidâî mekteplerinin istenilen ölçüde düzenlenmesi ve eğitim-öğretimin ıslahı ile usul-ı cedide üzere eğitime aşına muallimlerin temin edilmesinden bahsetmiştir. Yürütülen tedbirler ve gayretler neticesinde Teke, Hamidabad ve Niğde sancakları merkezlerinde birer Darülmualiminin açılması işlemi tamamlanmış olmaktadır. Buradaki muallimlerin maaşlarının mahallinden verilmesi planlanmıştır. Bu darülmualimlere 400 kuruşla, bulunamadığı takdirde 500 kuruş maaşla muallim tayin edileceği de ifade edilmiştir⁸.

Konya Vilayeti merkez sancağı olan Konya'da darülmualiminin açıldıktan yirmi sekiz sene sonra sancaklarda darülmualiminin açılabilmiştir.

2.Konya Vilayeti Sancakları Darülmualiminlerine Muallimlik Başvuruları

Konya Vilayeti sancaklarında, Darülmualiminin açıldığı veya açılmakta olduğu haberini alan bazı muallimler bu okullarda görev yapmak istediklerine dair dilekçelerini bakanlığa vermişlerdir. Bunlardan birisi de Abbas Efendi'dir.

Babaeski Rüşdiyesi'nde (Edirne'de) muallim-i evvel olan Abbas Hilmi Efendi, 23 Temmuz 1319'da (5 Ağustos 1903) bir dilekçe yazmıştır. Dilekçesinde, Konya Vilayeti dâhilinde açılan Hamidabad ve Teke sancaklarındaki Darülmualiminin mekteplerinden birine 500 kuruş maaşla tayin edilmesini istemiştir⁹. Öğretmenin Konya vilayetine ait livalarda çalışmak istediği anlaşılmaktadır.

21 Temmuz 1319 (3 Ağustos 1903) tarihinde, Hamidabad Darülmualimininde muallimlik etmek isteyen başka bir muallim dilekçesini bakanlığa göndermiştir. Kirmasti Rüşdiyesi'nde muallimlik yapan İbrahim Nafi Efendi, yeni açılan Hamidabad Sancağı Darülmualimini'nde görev yapmak istediğini belirtmiştir. İbrahim Efendi, 1299 (M.1883) senesinde Darülmualimin-i Rüşdiye'den dördüncülükle mezun olmuştur. Burdur Mekteb-i Rüşdiyesi'nde muallim-i evvel olarak on sekiz sene aralıksız muallim-

⁷ BOA., MF.MKT, 737-6, 1321.C.3.

⁸ *agb.*

⁹ *agb.*

lik vazifesini yürüten İbrahim Efendi, iki yüz civarında öğrenciye şهادetname vermiştir. Aynı zamanda, atmış geçkin karye muallimlerine usul-ı cedide (yeni usul) üzere eğitim vermiş olan Nafi Efendi, dilekçesinde, bu hizmetlerine rağmen, maaşının düşürülmesinden ve Kirmasti Kazası Rüşdiyesi'ne tayin edildiğinden bahsetmiştir. Kıdem ve hizmeti dikkate alınarak Hamidabad Darümuallimini'ne geçmek istediğini ifade etmiştir¹⁰. Dolayısıyla darümuallimin muallimliğinin talep edildiği görülmektedir. Daha okul açılır açılmaz başvuruda bulunan öğretmenlerin olduğu anlaşılmaktadır.

3. Hamidabad, Teke ve Niğde Sancakları Darümualliminlerine Muallim Tayinleri

Hamidabad, Niğde ve Teke sancaklarında Darümuallimin 1319 (1903) senesinde tesis edilmiştir. Öncelikle okulun binası ve muallimleri temin edilmeye çalışılmıştır. 16 Temmuz 1319'da (29 Temmuz 1903) tahsis edilen 500'er kuruş ile muallimlerin tayini gerçekleşmiştir. Buna göre, Hamidabad Darümuallimini muallimliğine, Eğirdir Rüşdiyesi Muallimi Rafet Efendi getirtilmiştir. Niğde Darümuallimini'ne Kirmasti Rüşdiyesi Muallimi İbrahim Nafi tayin edilmiştir. Teke Darümualliminine de Babaeski Rüşdiyesi muallimi Abbas Efendi uygun görülmüştür¹¹.

2 Mayıs 1322 (15 Mayıs 1906) tarihinde Konya Maarif Müdürü'nün, Maarif Nezaretine gönderdiği yazıdan, Antalya Darümuallimin muallimliğine tayin yapıldığı da anlaşılmaktadır. Buna göre, Antalya Darümuallimini muallimliğine mahallinden karşılığı temin edilmek üzere, 300 kuruş maaşla, Konya Darümuallimini mezunlarından Sâmî Efendi tayin edilmiştir. Kendisinden tercüme-i hal varakası istenmiştir¹².

Dolayısıyla başvuruda bulunan muallimler dikkate alınmış ve başvuruları değerlendirilmiştir. Sonuçta muallimler uygun görülmüş ve tayinleri bakanlık tarafından yapılmıştır.

4. Hamidabad Teke ve Niğde Darümualliminleri İçin Düzenlenen Maarif Programı

Konya Vilayeti sancaklarından Teke ve Niğde'deki darümuallimlerin geliştirilmesi konusunda bir maarif programı hazırlanmıştır. Programda, bu sancaklarda darümuallimat açılması da söz konusu edilmiştir.

¹⁰ *agb.*

¹¹ *agb.*

¹² BOA., *MF.MKT*, 1027-36, 1325.Za.5

Niğde, Teke, Kütahya ve Kale-i Sultaniye (Çanakkale) livalarına ait beş senelik maarif programı 1916 senesinde hazırlanmıştır. Maarif programında, ilk mekteplerde eğitimin istenilen hedeflere ulaşabilmesinde en önemli unsurun öğretmenler olduğu ifade edilmiştir. Öğretmenler darümuallimin ve darümuallimatlardan yetiştiği belirtilere, bu nedenle, 16 Mayıs 1332 (29 Mayıs 1906) tarihli tezkerede öğretmenleri yetiştirecek darümuallimin ve darümuallimatların açılması gerekliliği ifade edilmiştir. Kurulacak darümualliminler için öncelikli olarak bina ile çeşitli ihtiyaçların temin edilmesi gerekli görülmüştür. Zira mevcut darümualliminlerin yatılı hale getirilmesi için fiziksel alt yapının elverişli hale getirilmesi gerekmektedir. Kala'î Sultaniye livasında yatılı bir darümuallimin açılmıştır. Fakat diğer livalardaki darümualliminler gündüzlü olarak eğitim vermektedirler. Maarif programında, Niğde, Teke ve Kütahya sancaklarında Darümuallimat kurulmadığına değinilmiştir. Teke livasının maarif programında, livanın tüm eğitim hizmetini içine almak üzere olağanüstü bütçeye dâhil olacak maddeler yer almıştır. Programda, 1917 senesinde bir darümuallimin inşasına başlanacağı yer almıştır. 1919-1920 seneleri için darümuallimat binasının hazırlanması öngörülmüştür. Bütçede belirtilen miktardan hangi okula ne kadar harcanacağı tespit edilmiştir. Niğde Livası maarif programında da aynı doğrultuda kararlar bulunmaktadır. Öncelikle, beş senede birçok ibtidâî mektebinin açılması planlanmıştır. Niğde'de daha önce darümuallimin açılmıştır. Bu nedenle maarif programında 1919-1920 seneleri için bir darümuallimat inşa edilmesine yer verilmiştir. Ayrıca ders araç gereçleri temin edilecektir¹³. İyi niyet ve gayretlerle kurulmak istenen darümualliminlerde binanın öncelikli ihtiyaç olduğu görülür. Bu ihtiyaç, kiraya tutulan yerlerle giderilmek istenmiş, fakat kurumun yatılı hale gelmesi planlandığı için yeni bir binanın yapılması kararı alınmıştır.

5. Hamidabad Darümuallimin'inde Düzenlenen Bir Sınava Ait Çizelge

Sancak merkezlerindeki Darümualliminlerde genel sınavlar düzenlenmekte idi. Bu sınavlardan birinci sınıflara uygulananı sınıfta kalan ve geçenleri belirlerken; ikinci sınıflara uygulananı şehadetname alabileceklerin veya alamayacakların tespitini yapıyordu. Bu bölümde örnek olması bakımından Hamidabad Darümualliminin'de düzenlenen sınavlara ilişkin bir cetvele yer verildi.

¹³ BOA., *DH.UMVM*, 81-30, 1335.M.25.

Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi'nde de Hamidabad Darülmuallimini imtihan cetvelleri mevcuttur¹⁴.

Hamidabad Darülmualliminin'de 1907 senesine ait bir sınav çizelgesi, bu kurumla ilgili çeşitli bilgileri de içerdiğinden burada yer verilecektir. Bu çizelgeler yardımıyla, sancak merkezlerinde açılan darülmualliminlere ilişkin çeşitli bilgiler elde edilmiş olacaktır. Okutulan dersler, öğrenci sayısı, başarı durumu, öğrencilerin nerelerden geldikleri gibi bilgiler bu cetvellerde yer almaktadır.

Her bir öğrencinin her dersten kaç puan almış olduğu tabloda yer almaktadır (bkz.Tablo 1). Öğrencinin her dersten aldığı puanların toplamı toplam hanesine yazılmıştır. Tabloya göre, Hamidabad (Isparta) sancağı Darülmuallimininde 1907 senesinde birinci sınıfta 20 öğrenci eğitim görmektedir. Birinci sınıfta okuyan öğrencilerden biri bütün derslerden tam puan almış ve bir öğrenci de sınıfta kalmıştır. Birinci sınıfta, Kurân-ı Kerim ve Tecvid, Ulûm-ı Diniye, Arapça Kelime Bilgisi, Farsça, Coğrafya, Tarih, Türkçe, Kırâât, İmlâ, Hüsn-ü Hât gibi dersler okutulmaktadır.

Hamidabad Darülmuallimini'nde ikinci sınıfta 8 öğrenci olup, bunların tamamı mezun olmuştur(bkz. Tablo 2). İkinci sınıfta da derslerde büyük bir farklılığın olmadığı anlaşılır. Bunun yanında, usul-ı tedris dersinin ikinci sınıfta okutulduğu görülmektedir. Bunun yanı sıra Arapça cümle bilgisi ve Kavaid-i Osmaniye farklı derslerdendir. Öğrencilerin çoğunluğu Isparta ve çevresinden gelmektedir. Öğrenci başarı düzeylerinin yüksek olduğu görülür. Sekiz öğrenciden beşi en üst derece olan âliyyü'l-âla ile mezun olurken, üç öğrenci ikinci derece olan âla ile mezuniyet hakkını elde etmiştir. Birinci sınıfta okuyan öğrenci sayısının fazla olması, darülmuallimine yeni kayıt yaptırmakta olan öğrenci sayısında artışın olduğunu göstermektedir.

¹⁴ Bk. Isparta- Konya Darülmuallimin İmtihan Cetvelleri, Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi.

Tablo 1. Hamidbad Darümuallimin-i İbtidâîye Öğrencilerine 1325 Senesi Recep Ayında (Ağustos 1907) Yapılan Genel Sınavlara İlişkin Cetvel¹⁵

I. Sınıf Dersleri												
No	İsmi	Kurân-ı Kerim, Tecvid	Ulum-ı Diniye	Arabi Sarf	Farsî	Hesap	Coğrafya	Tarih	Türkçe	Kıraât, İmlâ	Hüsn-ü Hât	Toplam
45	Uluborlulu Rıza Efendi	10	10	10	10	10	10	10	10	10	10	100
51	Aziz Efendi	10	10	7	10	10	10	9	10	10	8	94
49	Ahmet Efendi	10	10	7	9	10	10	10	10	10	8	94
43	Ali Efendi	10	10	9	10	10	9	8	10	8	6	90
44	Ali Efendi	10	10	8	10	10	10	8	8	9	7	90
40	Mehmet Efendi	9	9	8	10	7	8	9	10	10	7	87
24	İbrahim Efendi	10	10	6	8	9	7	9	7	10	7	83
50	Mehmet Ali Efendi	9	9	7	9	8	8	9	8	9	6	82
60	Abdullah Efendi	10	10	6	8	5	8	7	9	9	9	81
55	Mustafa Efendi	10	10	8	8	5	10	8	9	6	6	80
58	Hüsnü Efendi	9	9	7	9	7	5	9	9	9	6	79
22	Mehmet Efendi	10	8	7	9	5	7	8	8	8	5	75
57	Ali Efendi	8	6	6	7	7	8	10	5	5	5	67
41	Halil Efendi	8	7	5	7	6	5	7	7	6	8	66
54	Mehmet Efendi	8	6	6	8	5	4	8	5	7	6	63
47	Ahmet Efendi	9	7	5	7	7	4	6	6	6	6	63
52	Ahmet Efendi	6	6	5	5	5	6	9	5	5	8	60
53	Hakkı Efendi	7	7	5	6	7	5	7	5	5	6	60
56	Hüseyin Efendi	8	6	5	5	3	3	7	5	5	5	52
48	Osman Efendi	7	5	.	3	2	2	7	.	.	5	Sınıfta Kaldı

¹⁵ BOA., MF.ALY, 14-38, 1325.Ş.28.

II. SINIF DERSLERİ														
No	İsmi	Kurân-ı Kerim, maa Tecvid	Ulûm-ı Diniye	Arabi Nahv	Farisi	Hesap	Coğrafya	Tarih	Kavaid-i Osmani	Kırâât, İmlâ	Hüsn-ü Hat	Usûl-ı Tedris	Toplam	Açıklama
42	Uluborlu'dan Mustafa Efendi	10	10	10	10	10	10	10	10	10	10	10	110	Aliyyü'l-âlâ
36	Şerif Efendi	10	10	9	10	10	10	10	10	10	10	10	109	"
19	Isparta'dan Veli Efendi	10	10	9	10	10	10	10	10	10	9	10	108	"
33	Isparta'dan Süleyman Efendi	9	9	9	8	10	10	10	10	10	9	9	103	"
29	Isparta'dan Halil Efendi	9	9	8	9	9	10	10	10	10	10	9	102	"
38	Hüseyin Efendi	10	8	9	9	7	8	8	9	10	8	7	93	Âlâ
35	Mustafa Efendi	7	7	9	7	7	6	9	7	10	7	6	82	"
26	İsmail Efendi	7	7	9	7	6	8	7	8	9	6	7	81	"

SONUÇ

Osmanlı Devleti modernleşme sürecinde eğitim alanında yaygın bir şekilde uygulamaya konulan faaliyetlerden belki de en önemlisi öğretmen yetiştirme ile ilgilidir. Zira, tedrisat-ı ibtidâiye ve tâliye sınıfında bulunan rüşdiye ve ibtidâiye mekteplerinin yanı sıra idadilerin de Osmanlı memleketi sathına yayıldığı bilinmektedir. Fakat, eğitimin en önemli ögesi olan muallimleri yetiştirmesi ve bir çeşit meslek okulu tarzında olması ile vilayet ve sancak merkezlerine yayılması darümualliminleri farklı bir konumda kılmaktadır.

Osmanlı Devleti'nde, I. Meşrutiyet sonrası sayıları hızla artan darümualliminler yalnız vilayet merkezlerine münhasır değildir. Bu okullar müstakil sancak merkezlerinde de açılmıştır. Çalışmamızda bu durumun, Konya Vilayetine ilişkin tespiti yapılmıştır. Darümuallimin, Konya merkezinde 1875'de açılırken, Konya Vilayeti sancak merkezlerinden Hamidabad, Niğde ve Teke'de 1903 senesinde kurulmuştur. Vilayet ve sancak merkezleri arasında, çeyrek asırlık bir zaman farkı olduğu görülür.

Konya Vilayeti örneğinden hareketle, sancak merkezlerindeki darümualliminlerin öğrenci ve mezun sayısının, vilayet darümualliminlerine oranla daha sınırlı sayıda olduğu sonucu çıkartılabilir. Öğrencilerin genel açıdan başarılı oldukları ifade edilebilir.

Sancak merkezlerinde kurulan darümualliminlerin kuruluş sürecinde daha çok rüşdiye mektebi muallimlerinden istifade edildiği ortaya çıkmaktadır. Darümualliminlerin öncelikli ihtiyacı bina ve muallimdir. Bu okullara ilk olarak tayin edilen muallimlerden her birinin, rüşdiye mektebinde muallimlik yaparken terfi etmek suretiyle darümuallimine geçtikleri anlaşılmaktadır. Dolayısıyla darümualliminlerin artması, eğitimde çıtanın yükselmesini olumlu yönde etkilemiştir..

Öğretmenlerin mahallinden temin edilmeye çalışılması, sancak merkezlerinde kurulan darümualliminlerle mümkün olmuştur. İstanbul'da veya vilayet merkezlerinde darümuallimin eğitimi gören bireylerin tüm mekteplerdeki öğretmen ihtiyacını karşılayabilmesi söz konusu olamaz. Hem bu nokta, hem büyük merkezlerde yetişen ve mezun muallim adaylarının taşraya gitmek istememesi göz önüne alındığında, sancak merkezlerindeki darümualliminlerin önemi daha iyi anlaşılacaktır.

Sancak darümualliminlerinde usul-ı tedris yani eğitim öğretim usulü ile ilgili bir dersin olması günümüz formasyon eğitiminin, tarihte öğretmen yetiştiren kurumlardan sancak merkezlerindeki de verilmiş olduğunu göstermektedir. ©

KAYNAKLAR

Arşiv Vesikaları

BOA-Başbakanlık Osmanlı Arşivi

BOA., MF.MKT, 737-6, 1321.C.3

BOA., MF.MKT, 1027-36, 1325.Za.5

BOA., DH.UMVM, 81-30, 1335.M.25

BOA., Y.MTV, 234-142, 1320.C.21

BOA., MF.ALY, 14-38, 1325.Ş.28

Diğer Kaynaklar

Isparta- Konya Darülmualimin İmtihan Cetvelleri, Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi

Konya Vilayeti Salnamesi, 1317

Kitap ve Tezler

- Alkan, Mehmet Ö., *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Modernleşme Sürecinde Eğitim İstatistikleri*, T.C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü, Ankara, 2000
- Arslanoğlu, İbrahim, *Kastamonu Öğretmen Okulları (1884-1977)*, MEB., İstanbul, 1998
- Çıpan, İsmail, *Konya Kız Öğretmen Okulu*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Konya, 1998
- Koçer, Hasan Ali, *Türkiye'de Öğretmen Yetiştirme Problemi (1848-1967)*, (Yargıçoğlu Matbaası, Ankara, 1960)
- Öztürk Cemil, *Atatürk Devri Öğretmen Yetiştirme Politikası*, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 1996
- Tönük, Vecihi, *Türkiye'de İdare Teşkilâtı*, İçişleri Bakanlığı Yay., Ankara, 1945